

Рис. 1. Матеріали розвідки поблизу с. Довжок

*Іван Стасюк,
(Львів)*

РЕЄСТР ПАМ'ЯТОК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Важливим надбанням минувшини, що успадковується від покоління до покоління, є культурна спадщина. Її збереження та використання у житті як сучасного суспільства, так і з огляду майбутнього розвитку залишається одним з пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме тому відносно недавно був створений державний реєстр

нерухомих пам'яток України, у якому зафіксована основна інформація про об'єкти культури національного і місцевого значення.

Детальне вивчення реєстру пам'яток місцевого значення різних регіонів України дає можливість констатувати кількісне розмаїття культурних артефактів. Порівняльний аналіз локальної культурної спадщини Київської, Запорізької, Івано-Франківської, Донецької та Полтавської областей – територій відповідно півночі, півдня, заходу, сходу та центру нашої країни чітко засвідчує значний кількісний контраст: на відміну від Запорізької області – явного лідера з 381 культурним об'єктом локального значення показники Івано-Франківщини виглядають доволі скромно – на її території знаходяться лише 33 важливі місцеві пам'ятки.

Реєстр пам'яток місцевого значення вказаних вище областей характеризується також великою видовою різноманітністю культурної спадщини: чимало цивільних споруд, різноманітні конструкції господарського призначення, місця поховань жертв Другої світової війни, могили та бюсти героїв СРСР, церкви, поселення, історичні ландшафти, парки – ось далеко не повний перелік різних видів культурних артефактів локального рівня. Видове розмаїття культурних пам'яток місцевого значення можна добре проаналізувати на прикладі Київщини – таких у реєстрі вказано аж 11. Домінуючими у цьому переліку є культурні артефакти, що містять термін «історія». Скрупульозний огляд реєстру пам'яток локального рівня Київської області дає можливість виділити принаймні 5 видів історико-культурної спадщини з зазначеним вище терміном, а саме: пам'ятка історії; пам'ятка історії, монументального мистецтва; пам'ятка ландшафту, історії; пам'ятка археології, історії; пам'ятка історії, науки і техніки. До речі, останній вид кількісно переважає й представлений головно довготривалими вогневими спорудами та довготривалими вогневими точками.

Реєстр пам'яток місцевого значення досить повною мірою подає інформацію про культурні об'єкти певної території та особливості її історико-культурного розвитку. Так, наприклад, з 75 культурних об'єктів Донеччини 72 – це пам'ятки історії, 2 – пам'ятки монументального мистецтва (пам'ятники Б. Хмельницькому і Т. Шевченку), 1 – пам'ятка архітектури, науки і техніки (Михайлівський млин). По

суті, з наявної у реєстрі кількості культурних артефактів лише одна – Михайлівський млин – дійшла до нас з XIX ст., всі інші є свідченням історико-культурної спадщини XX ст. Побіжний їх огляд дає підстави стверджувати про їх радянське походження. В них, власне, відображено історію становлення та розвитку радянської влади на Донеччині, як це влучно ілюструє могила борців за Радянську владу (1921-1922 рр.) у Донецьку чи могила партизана громадянської війни Ф. Наумова. Також досить добре через пам'ятки місцевого значення репрезентована тема боротьби проти загарбників в роки Другої світової війни: звичними, можна сказати масовими є братські могили радянських воїнів – лише в самому Донецьку таких налічується більше десяти, не кажучи вже про інші населені пункти Донецької області.

Подібна ситуація з культурними пам'ятками місцевого значення до певної міри характерна й для інших областей України, особливо на сході та півдні нашої держави. Водночас, не можна не зауважити й наявність культурних артефактів локального рівня набагато давнішого історичного минулого. Зокрема, на території Запорізької та Полтавської областей переконливим свідченням життєдіяльності людини сивої давнини, а саме IV-I тис. до н.е. є пам'ятки археології, відомі під назвою кургани: група курганів в урочищі Шлюзи у місті Комсомольськ (у процесі декомунізації перейменований на Горішні Плавні – І.С.), в тому ж населеному пункті курган III під назвою «Склярська могила», групи курганів у селах Солонці, Дмитрівка тощо. Людську діяльність на території Полтавщини до нашої ери підтверджують такі поселення, як Дмитрівка III, Кузьменки I, Солонці (Підлужжя) I та інші.

Відображенням різної інтенсивності життєдіяльності людей на тій чи іншій території України, свідченням їх активного чи повільного освоєння є також місцезнаходження пам'яток культури місцевого значення. В цьому контексті ситуація по кожній області є відмінною, хоча й тут не можна не побачити деяких ознак подібності. Одна з них – переважання міських культурних артефактів над сільськими. Яскравим прикладом цього може бути місто Переяслав-Хмельницький на Київщині. За нескладними підрахунками автора, лише на території цього

історичного поселення знаходяться 127 зі 197 об'єктів культурної спадщини локального рівня. Крім Переяслава-Хмельницького у реєстрі пам'яток культури місцевого значення зазначені міста Біла Церква, Бровари, Васильків та Вишгород. Вельми цікавою та неоднорідною є й ситуація щодо місцезнаходження історико-культурної спадщини по районах Київщини: з десяти районів, на території яких розташовані культурні об'єкти локального рівня, три райони, а це Обухівський, Сквирський та Фастівський, представлені лише по одній пам'ятці.

Внесення до реєстру пам'яток місцевого значення тих чи інших культурних артефактів зумовлене намаганням відповідних органів державної влади систематизувати наявну чи отриману від зацікавлених осіб й громадських інституцій інформацію з метою збереження, захисту та використання вітчизняної історико-культурної спадщини. Кожен об'єкт культури внесений до переліку пам'яток культури локального рівня відповідно до рішення центрального, рідко місцевого органу влади. На рівні держави функцію внесення та затвердження виконує відповідне міністерство – сьогодні воно має назву Міністерство культури України (раніше – міністерство культури і туризму України – І.С.), яке видає окремий наказ з зазначенням його дати і номеру. Так, наприклад, внесення до реєстру пам'яток місцевого значення Київської області з подальшим його затвердженням відбувалося впродовж 2009-2017 рр.: церкви св. Георгія, св. Параскеви у місті Переяслав-Хмельницький включені до реєстру наказом Міністерства культури і туризму від 13 липня 2009 р. (№521/0/16-09), тоді як парк імені Т.Г. Шевченка і пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку стали офіційно об'єктами культурної спадщини локального рівня зовсім нещодавно – 18 квітня 2017 р., відповідно до наказу Міністерства культури України №326. В поодиноких випадках рішення про включення до реєстру пам'яток культури приймається відповідним місцевим територіальним органом. Така ситуація мала місце в часи існування УРСР, коли рішенням виконавчого комітету Вишгородської міської ради народних депутатів від 26 лютого 1991 р. споруда місцевої школи, побудована ще у 1905 р., була визнана пам'яткою архітектури з включенням її до переліку культурних об'єктів локального рівня.

Без сумніву, кожна пам'ятка культури місцевого значення є важливою частинкою загальної історико-культурної спадщини нашої Вітчизни, вона є індикатором культурного життя конкретної території в той чи інший історичний період, а тому потребує відповідного державного захисту. Ось чому кожен об'єкт у реєстрі пам'яток культури місцевого значення має свій охоронний номер.

Отже, зростаюче в ході історичного розвитку заселення та господарське освоєння територій, знищення багатьох культурних артефактів в результаті руйнівних війн й нашеств'я чужоземних племен і етносів, нерозуміння важливості культурної спадщини для подальшого цивілізаційного розвитку зумовили втрату значної кількості пам'яток культури місцевого значення. Водночас частина з них збереглася до наших днів, про що переконливо свідчить затверджений відповідним відомством державний реєстр. Аналіз цього документа дає можливість стверджувати про його дуже важливу роль – зафіксувати й зберегти для сучасних та майбутніх поколінь історико-культурну спадщину нашої країни. Реєстр пам'яток місцевого значення містить не лише кількісні показники, але й подає чітку картину їх видового розмаїття, певною мірою характеризує історичні етапи культурного розвитку, деталізує вік та місцезнаходження культурних пам'яток, інформує про заходи держави щодо збереження історико-культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реєстр пам'яток місцевого значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245323810&cat_id=244910406

Святослав Терський, Наталя Яковенко

(Львів)

РОЗКОПКИ ЛІТОПИСНОГО ЩЕКОТИНА

НА ЛЬВІВЩИНІ У 1981 Р.

Літописний Щекотин (тепер городище у с. Глинське на Жовківщині) займав важливе стратегічне положення на давній дорозі з Белза на Звенигород [11, с. 110]. Місто згадується в літописі під 1242 р. у зв'язку з міжусобною війною Ростислава Михайловича та Данила Романовича [1, с. 400]. Існує чимала література, в якій